

Putopisi: Slike iz SAD

U sredu, 3. decembra, Centar za američke studije je u okviru serijala Razgovori o Americi organizovao događaj „Putopisi: Slike iz SAD“. Saradnici Centra, Vukašin Zorić i Katarina Beširević, govorili su o svojim iskustvima i putovanjima kroz Sjedinjene Američke Države u okviru IVLP stipendija, tokom kojih su obišli različite savezne države. Kroz fotografije i lične priče, Vukašin i Katarina su publici približili raznolikost američkih prostora, gradova i lokalnih zajednica, kao i sopstvene utiske o društvu, kulturi i svakodnevnom životu u SAD. Predavanje je završeno razgovorom sa publikom, u okviru kojeg su otvorena pitanja o razlikama i sličnostima unutar američkog društva, o javnim prostorima američkih gradova, pitanju bezbednosti, o raznolikosti kultura kojima su svedočili, kao i o odnosu između zamišljene i stvarno doživljene Amerike.

▲ Katarina Beširević

Vukašin Zorić ▼

Rođendan Centra za američke studije

U petak, 26. decembra, obeležili smo sedmi rođendan Centra za američke studije, kao i predstojeće novogodišnje i božićne praznike, u krugu najbližih saradnika.

Centar za američke studije je za kraj godine pripremio i novi kalendar za 2026. godinu, posvećen temi „Amerika 250“, u kontekstu obeležavanja 250 godina od nezavisnosti Sjedinjenih Američkih Država.

U izmaštanim svetovima

Igra *Dungeons & Dragons* (popularni D&D) nastala je 1974. godine u Sjedinjenim Državama, i preko pola veka predstavlja jednu od najuticajnijih društvenih igara na svetu. Kao prva široko prihvaćena igra uloga za stolom (*tabletop role-playing game*), D&D je omogućio igračima da izmaštaju sopstvene svetove i da sami kreiraju junake kojima će u tim svetovima upravljati. Tokom osamdesetih godina, igra je postala sastavni deo detinjstva miliona dece i tinejdžera, i nudila je kako prijateljstvo, tako i eskapizam – svako je, uz dovoljno mašte, mogao da postane heroj ili heroína, sa moćima koje mogu da ubiju zmaja. U američkoj popularnoj kulturi, D&D je često predstavljen kao hobi junaka, a mi ćemo se osvrnuti na prikaz ove igre u dva izrazito uspešna ostvarenja: u filmu *E. T. vanzemaljac* (1982) i seriji *Čudnije stvari* (*Stranger Things*, 2016–2025).

U filmu Stivena Spilberga, *E. T.*, D&D se pojavljuje u uvodnim scenama, kada ga grupa dečaka igra u porodičnoj kući. Ova scena nije samo u službi prikazivanja tadašnje kulture, nego treba da predstavi hijerarhiju među dečacima, kao i njihovu sposobnost da zamišljaju nepoznato. Dečaku Eliotu uskraćeno je pravo da igra za stolom sa starijim dečacima, ali ovo isključivanje ga podstiče na kreiranje sopstvenog zamišljenog sveta. Kada se *E. T.*, biće sa druge planete, pojavi na Zemlji, on se prirodno uklapa u svet mašte, jer se pomoću D&D razvija navika da se razmišlja o fantastičnom i nepoznatom.

Braća Met i Ros Dafer, tvorci serije *Čudnije stvari*, odlaze korak dalje. Oni stavljaju D&D na ključno mesto u svojoj priči, koja je smeštena u osamdesete. Glavni junaci ne samo da zajedno igraju D&D, već pomoću rečnika i mitologije ove igre objašnjavaju natprirodne pojave sa kojima se susreću. Družina imenuje čudovišta sa kojima se susreću oslanjajući se na pojmove iz D&D: „demogorgon“, „mind flayer“ i „Vekna“. Na taj način, igra postaje oružje u borbi protiv haosa koji ih okružuje i straha koji osećaju. Svi glavni likovi postaju heroji nalik onima koje su izmaštali. Tako je Vil

Od piramide do
ikosaedra,
Turn2538,
Izvor: Wikimedia
Commons

Partija D&D u
toku, Foto: Filip
Mičel

poput čarobnjaka, Majk je vođa i zaštitnik, a u najnovijoj sezoni i Holi postaje inicirana u D&D zajednicu dobivši figuru sveštenice. Iskusnom D&D igraču, ovo najavljuje da će Holi da bude isceliteljka, ali i da bi mogla da ovlada teleportacijom.

U oba dela, *Dungeons & Dragons* naglašava moć mašte i kolektivnog uranjanja u zamišljene svetove. Igra nije prikazana kao besciljno bekstvo od stvarnosti, nego kao sredstvo za njeno razumevanje. U *Čudnijim stvarima* posebno je naglašeno neraskidivo prijateljstvo koje igrači iz D&D mogu da prenesu u stvarni svet. Pomoću D&D, i *E. T.* i *Čudnije stvari* slave detinjstvo kao vreme kreativnosti i ukazuju da ova igra sa čudnim „kockicama“, figuricama i mapama nastavlja da živi uprkos digitalnim igricama.

Srpsko-američki diplomatski odnosi

Odnosi Srbije i SAD od 19. veka do danas razvijaju se s težnjom za kontinuiranom diplomatskom saradnjom. Ova saradnja neretko se odvijala u izrazito složenim međunarodnim okolnostima, a u poslednjoj deceniji 20. veka ustuknula je pred vojnom intervencijom. Iako se diplomatski odnosi mogu posmatrati kroz različite oblike saradnje, poput kulturne i naučne, ovde je fokus stavljen na one diplomatske procese koji su najdirektnije oblikovali srpsko-američke odnose. U tom kontekstu, Džordž Kenan, Henri Kisindžer i Ričard Holbruk ostaju upamćeni kao pojedinci čije je delovanje imalo presudan uticaj odnose Srbije, odnosno Jugoslavije, i SAD.

Zvanični diplomatski odnosi između Srbije i SAD uspostavljeni su u decembru 1882, što je predstavljalo važno međunarodno priznanje tek proglašene Kraljevine Srbije, a prvi američki diplomata akreditovan u Beogradu bio je Judžin Skajler. Savezništvo u Prvom i Drugom svetskom ratu dodatno je učvrstilo veze dve države, oblikujući njihove spoljnospolitičke pozicije i u mirnodopskim okolnostima. Nakon 1945, uprkos ideološkim razilaženjima i rezervisanosti SAD prema jugoslovenskom socijalizmu i nesvrstanosti, diplomatski odnosi su opstali, a različitosti su korišćene kao strateška prednost. Posebnu ulogu u tom periodu imao je Džordž Kenan, jedan od vodećih diplomata američke hladnoratovske politike, koji je između 1961. i 1963. obavljao funkciju američkog ambasadora u Beogradu. Njegovo imenovanje bilo je deo Kenedijevog nastojanja da stabilizuje odnose sa Jugoslavijom, koji su u tom trenutku bili u opadanju. Kenan je jugoslovensku nezavisnost od SSSR-a posmatrao kao potencijalni model za druge zemlje Istočnog bloka, čime je Jugoslavija dobila specifičnu ulogu u američkoj spoljnospolitičkoj strategiji. Sličan pristup zastupao je i Kisindžer, koji je tokom sedamdesetih više puta boravio u poseti Titu, naglašavajući značaj jugoslovenske nezavisnosti za interese SAD.

Raspad Jugoslavije i ratovi devedesetih doveli su do najdublje krize u odnosima dve države. SAD su inicijalno diplomatski apelovale na očuvanje jedinstva Jugoslavije, ali su ubrzo prepustile inicijativu Evropskoj zajednici (kasnije Evropskoj uniji), smatrajući da je konflikt na teritoriji evropskog kontinenta u nadležnosti zajedničkih institucija njenih zemalja. No, neuspeh evropskog posredovanja i promena američke administracije doveli su do aktivnijeg angažmana SAD. Iako su zvanični diplomatski odnosi prekinuti uvođenjem sankcija SRJ 1992, američke diplomate su do 1999. na sebe preuzele ulogu glavnih posrednika pokušajima okončanja ratova. Vodeći se „šatl diplomatijom“ (Kisindžer je prvi upotrebio ovaj termin za svoje posredovanje u Jomkipurskom ratu), američki predstavnici su putovali od jednog do drugog državnog predstavnika i od jedne do druge balkanske prestonice. U tom kontekstu posebno se istakao Ričard Holbruk, naročito tokom dejtonskog mirovnog procesa i pregovora tokom sukoba na Kosovu. Prema Holbruku, međunarodni ugled SAD bio je dovoljan argument da upravo one preuzmu ulogu glavnog arbitra u mirovnim pregovorima. Ipak, krajem decenije vojna intervencija prevagnula je nad diplomatijom, ostavljajući dugoročne posledice po bilateralne odnose, koji se gotovo tri decenije kasnije oporavljaju od ovog neuspeha.

Nedavno usvojeni Zakon o demokratiji i [prosperitetu Zapadnog Balkana](#) u američkom Kongresu ukazuje na obnovljeni interes SAD za ovaj region. Zakon ističe ekonomski napredak, demokratiju, vladavinu prava i podršku evropskim integracijama kao ključne ciljeve američke politike na Zapadnom Balkanu. Čini se da ovim SAD opet ukazuju na neuspeh evropskih težnji za rešavanje problema u regionu, te da Amerika ponovo postavlja jasne, već viđene temelje svojih diplomatskih ambicija na ovim prostorima. U tom okviru izražena je zabrinutost zbog ugrožavanja demokratskih procesa u Srbiji, kako je navedeno, još od izbora decembra 2023. godine. Ova pitanja dodatno dobijaju na značaju s obzirom na aktuelni studentski pokret u čijoj srži je prepoznata borba protiv korupcije i za demokratske vrednosti, a koja se nastavlja i u 2026. godini.

Adlaj Stivenson i Džordž Kenan
kod predsednika Tita,
Vanga, Brioni, 3. avgust 1962.

Prijem državnog sekretara
SAD Henrija Kisindžera u
Belom dvoru, Beograd, 4.
novembar 1974.
Fotografija Muzej
Jugoslavije

Američki orao (*The Bald Eagle*)

Beloglavi orao se gotovo 250 godina smatra nacionalnom pticom Sjedinjenih Država. Iako je orao nacionalna ptica i simbol Amerike još od 1782. godine, to je ozvaničeno tek na Badnji dan 2024. godine, kada je američki predsjednik Džozef Bajden potpisao [zakon](#) kojim je to potvrđeno. Orao do danas ostaje jedna od najprepoznatljivijih i najprisutnijih personifikacija Amerike. Kada je pre skoro 250 godina integrisan u Veliki pečat Sjedinjenih Država, i prikazan kako u jednoj kandži drži strele (koje simbolizuju rat), a u drugoj maslinovu grančicu (koja simbolizuje mir), odražavao je ideju da nacija ima „snažnu želju za mirom, ali će uvek biti spremna za rat“. Ova grabljivica je danas najčešće prikazivana ptica u Americi, i nalazi se na gotovo svim zvaničnim dokumentima, vojnim oznakama, predsjedničkom pečatu, ali i poledini novčanice od jednog dolara. Orao sa maslinovom grančicom može se videti i na amblemu misije Apolo 11 iz 1969. godine, kada je simbolično „doneo mir“ na Mesec.

Kada je Kontinentalni kongres 1782. donosio odluku o odabiru baš ove ptice, razmišljalo se o nekoliko stvari. Beloglavi orao je, posle dugih rasprava, odabran prvenstveno zbog poruke koju je nosio. Zahvaljujući činjenici da se kao autohtona vrsta može videti samo u Severnoj Americi, i simbolično je označavao nezavisnost od Starog sveta. Pored toga, njegova percipirana veličanstvenost, moć i dugovečnost bile su osobine koje su kongresmeni želeli da otelotvore u novoj republici. Zanimljivo je da se jedan od očeva osnivača, Benžamin Frenklin, nije slagao sa ovim [odabirom](#), smatrajući orla za pticu „lošeg moralnog karaktera“.

Međutim, trebalo bi istaći i mesto beloglavog orla u kulturi američkih [starosedelaca](#). Mnogo pre kontakta sa Evropljanima, starosedelački narodi su orlove smatrali svetim glasnicima između ljudi i božanstava, a njihovo perje bilo je ključno u religijskim ceremonijama, predstavljajući direktnu vezu sa Stvoriteljem. Samim tim, izbor beloglavog orla za nacionalnu pticu SAD predstavlja

jedan vid preuzimanja domorodačke duhovne simbolike za narativ o američkoj državnoj moći. Starosedelačka plemena danas mogu da koriste orlovo perje u religijske svrhe, samo ako prethodno dobiju dozvolu iz Nacionalnog repozitorija za orlove, čime se ističe postojeća tenzija između suverenih simbola i prvobitnih stanovnika Amerike.

Opstanak beloglavog orla doveden je u pitanje u 20. veku zbog niza ekoloških faktora prouzrokovanih čovekovim delanjem. Ova vrsta bila je na ivici izumiranja zbog gubitka staništa, preteranog lova, ali i široke upotrebe pesticida DDT. Međutim, značajnim naporima, poput donošenja Zakona o zaštiti beloglavog orla 1940. i Zakona o ugroženim vrstama i zaštiti životne sredine 1973. godine, vrsta je spašena i transformisana i u simbol (ekološke) otpornosti i izdržljivosti, a od 2007. ne smatra se ugroženom. U popularnoj kulturi, ova ptica je često amblem američkog patriotizma. Pojavljuje se u svemu, od [reklama](#) do maskota sportskih timova (poput [Filadelfija Iglsa](#)). Međutim, njegova upotreba se često parodira ili kritički rekontekstualizuje u [medijima](#) kako bi se komentarisali militarizam ili politička arogancija.

Široko rasprostranjeno prisustvo beloglavog orla u američkoj kulturi tek je od prošle godine kodifikovano. Međutim, činjenica da je utisak kod većine stanovništva bio da je status ove ptice bio [sakrosanktan](#) pokazuje nam na koliko je nivoa njegova simbolika već odavno prožela američku kulturu i nacionalni identitet.

Scena Kolumbijske sa orlom na Apoteozu Vašingtona, koju je 1865. naslikao Konstantino Brumidi u Kapitolu
Izvor: Wikimedia Commons

Lice Velikog pečata SAD-a sa američkim orlom
Izvor: Wikimedia Commons

Logo misije Apolo 11
Izvor: Wikimedia Commons

Old Abe, the live war eagle of Wisconsin, from the Centennial, 1876.
Izvor: Library of Congress

US KONTROVERZE

Vukašin Zorić

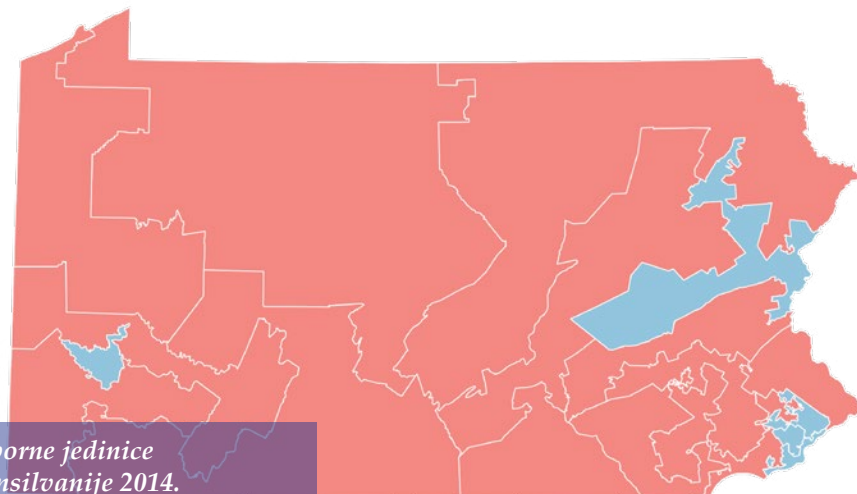
Džerimandering

Sjedinjene Američke Države podeljene su na 435 izborna okruga, od kojih svaki bira po jednu osobu za Predstavnički dom Kongresa. Ipak, savezne države mogu da menjaju granice izbornih okruga, a kroz istoriju je dolazilo do brojnih zloupotreba kada su se ove „linije“ pomerale. Manipulacija granicama izbornih okruga, jedna od najvećih problema i kontroverzi američkog političkog sistema, naziva se džerimandering (gerrymandering).

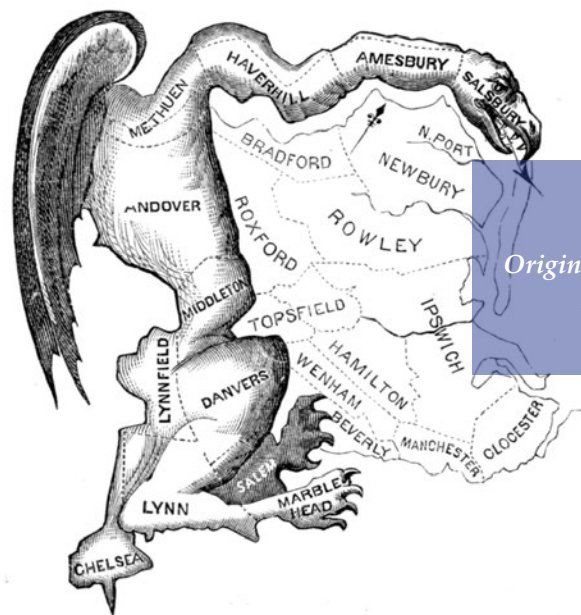
Džerimandering je definisan kao namerna izmena granica izbornog okruga sa ciljem da se obezbedi prednost određenoj partiji. U suštini, najčešće se radi o procesu u kojem političari biraju svoje birače, umesto da je obrnut slučaj. Sam termin nastao je kao kovanica imena političara Elbridža Gerija (Gerry) i reči salamander (daždvenjak). Geri je, kao guverner Masačusetsa, 1812. godine podržao zakon kojim su ponovo iscrtane granice izbornih okruga u korist njegove Demokratsko-republikanske stranke. Jedan od okruga imao je oblik koji je podsećao na repatog vodozemca. Jedne bostonske novine su, reagujući na ovaj oblik, skovale termin Gerry-mander.*

U međuvremenu, džerimandering je postao praksa širom Sjedinjenih Država, a razvijena su dva osnovna metoda da se opozicija porazi: „packing“ (pakovanje) i „cracking“ (razbijanje). Pakovanje se sastoji od koncentrisanja glasača opozicije u što manje okruga, čime se ograničava njihov uticaj u drugim okruzima. Iako se opozicionoj stranci ovako osigurava pobeda u jednom delu okruga, većina izbornih okruga ostaje u rukama vladajuće stranke. Drugim rečima, ova taktika rezultira pobedom kandidata vladajuće partije sa malom većinom u većini okruga, dok opozicija pobeđuje sa velikom većinom u samo nekoliko okruga. S druge strane, razbijanje podrazumeva rasipanje glasača opozicije ravnomerno kroz mnoge okruge, čime se osigurava da ni u jednom okrugu ne mogu da ostvare većinu.

* U međuvremenu, izraz je počeo da se čita sa inicijalnim „dž“ umesto „g“.

Izborne jedinice
Pensilvanije 2014.
Izvor: house.gov

Originalni džerimander,
Izvor: Wikimedia
Commons

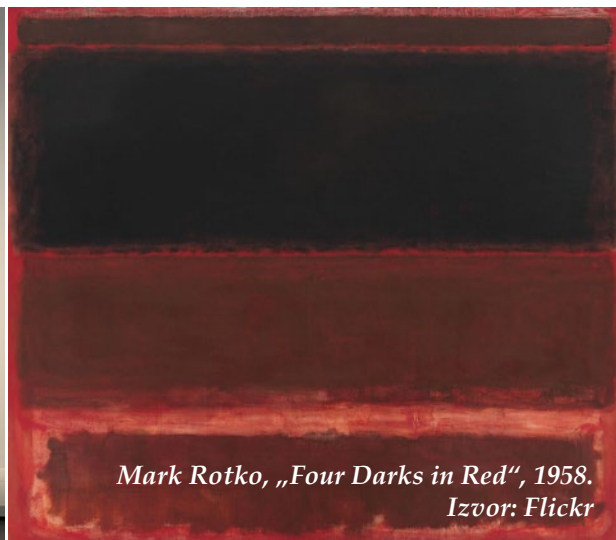
Zloglasni 12. distrikt
Severne Karoline,
Izvor: Wikimedia Commons

Da bismo uočili primere uspešnog džerimanderinga, ne moramo da gledamo duboko u prošlost. U Pensilvaniji je 2014. godine 44% glasača podržalo demokratske kandidate za Predstavnički dom, ali su republikanci osvojili 13 od 18 izbornih okruga. Zahvaljujući modernim bazama podataka i informacionoj tehnologiji, džerimandering je postao vrlo precizan, i omogućava političarima da predvide ponašanje birača poprilično tačno.

Danas, u Sjedinjenim Američkim Državama, pribegava se džerimanderingu kako bi se uticalo na izbore za Predstavnički dom koji slede 2026. godine. Crtanje novih izbornih distrikata u mnogoljudnim državama poput Teksasa, Kalifornije i Virdžinije trenutno su tema rasprava, zbog toga što mogu da presude da li će doći do preraspodele snaga unutar Kongresa, gde trenutno republikanci kontrolišu oba doma.

Mark Rotko, No. 14, 1960.
Fotografija: Ljubica Vujović

Rotkova kapela, Hjuston, Teksas
Fotografija: Simona Čupić

Mark Rotko

Široj publici prepoznatljiv po svom monumentalnom slikarstvu bojenog polja, **Mark Rotko** (Letonija, 1903 – Njujork, 1970) danas se smatra jednom od ključnih figura američke umetnosti 20. veka. Iako se lično nije priklanjao nijednoj umetničkoj školi, u okviru istorije moderne umetnosti najčešće se dovodi u vezu sa apstraktnim ekspresionizmom i njujorškom školom, grupom umetnika prostorno i vremenski vezanom za Njujork posle 1945. godine.

Markus Rothkowitz emigrirao je kao desetogodišnjak sa porodicom iz Letonije u Portland, Oregon. Kasnih 1930-ih i tokom prve polovine 1940-ih, Rotkove slike su odražavale interesovanje za grčku mitologiju, „primitivnu“ umetnost i hrišćansku ikonografiju. Međutim, od 1947. godine u njegovom slikarstvu dolazi do zaokreta ka apstrakciji, da bi u narednim godinama formulisao prepoznatljiv slikarski jezik zasnovan na jasnim formalnim elementima, tzv. *multi-formama* koje i danas predstavljaju prvu asocijaciju na pomen Rotkovog imena. Radovi iz tog – *klasičnog* perioda – svode se na dva ili tri pravougaona bojena polja mekih ivica, jasne strukture i razmere, postavljena u prividno bestežinsko stanje u odnosu na podlogu. Od tada se Rotkovo slikarstvo razvija kao dosledno promišljen vizuelni jezik, u kojem slika ima karakter dramske umetnosti – pozornice na kojoj se odigrava sublimna ljudska drama.

Iako intenzivna boja i svetlost predstavljaju primarna izražajna sredstva u Rotkovom radu, one nikada nisu bile njegova suština. „Dobra slika ne može biti ni o čemu (*There is no such thing as good painting about nothing*)“, insistirao je Rotko. Pa, o čemu su onda njegove slike? „Činjenica da se mnogi ljudi rasplaču pred mojim slikama“, govorio je, „pokazuje da mogu da prenesem osnovne ljudske emocije. Oni doživljavaju isto religiozno iskustvo kakvo sam ja imao dok sam ih slikao. Ako ste dirnuti samo odnosima boja, onda ste promašili poentu.“ Rotkove slike, dakle, iako u potpunosti apstraktne, nisu lišene sadržaja – naprotiv. Za

njega, umetnost nije u percepciji formalnih odnosa, već je razumljiva, tek, u odnosu na život. Iskustvo kontakta sa slikom, upravo, podrazumeva samoreflektivan i meditativan susret sa platnom i temeljnim ljudskim emocijama: tragedijom, ekstazom, propašću.

Zato, kada se u nekom od svetskih muzeja zateknete pred Rotkovom slikom, pridite joj i posmatrajte je iz blizine (idealna udaljenost od platna, po Rotku, iznosi oko 45cm), tako da slika ispuni čitavo vidno polje, bez spoljašnjih prepreka i sugestija. Osećaj fizičke i duhovne razmene najpotpunije je ostvaren u Rotkovoj kapeli u Hjustonu (1964–1967), kao i u Rotkovoj sobi u londonskoj Galeriji Tejt (1958–1959). U oba prostora, njegovo slikarstvo poprima obeležja sakralnog. Ključnu ulogu u tom nastojanju ima razmera koja omogućava telesni odnos sa posmatračem. U težnji ka intenzivnom, neposrednom iskustvu – ka slici koja se ne posmatra, već egzistencijalno i/ili spiritualno doživljava – treba tražiti i ključ za razumevanje Rotkovog kasnog slikarstva. Ono ne predstavlja radikalni prekid, već zaoštavanje istih pitanja: koliko daleko slika može da ide u suočavanju sa ljudskom konačnošću.

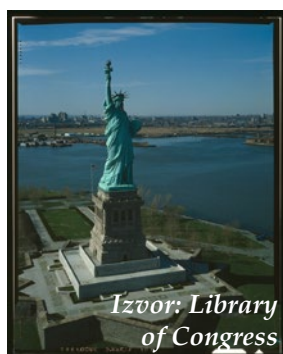
Rotkovo kasno slikarstvo obeleženo sivim i crnim tonovima, često se tumači kao povlačenje u tamu. Ipak, ni u završnici njegovog života boja ne nestaje. Njegov poslednji gest ostaje otvoren. U ateljeu – nedovršeno platno. **Crveno.**

NAJAVE KONFERENCIJE KONKURSI

Izvor: National
Archives Catalogue

Izvor: Library
of Congress

Izvor: Wikimedia Commons

Amerika 250

Naredne godine se obeležava **250 godina** od nezavisnosti Sjedinjenih Američkih Država. Ovaj jubilej biće obeležen širom SAD kroz različite manifestacije, od predavanja i izložbi posvećenih temama poput uloge prvih dama u američkom društvu ili istraživanja uticaja Deklaracije nezavisnosti kroz proteklu četvrtinu milenijuma, do različitih javnih događaja od važnosti za istoriju SAD. U tom kontekstu, u julu je planirano otvaranje predsedničke **biblioteke Teodora Ruzvelta** u Severnoj Dakoti.

Centar za američke studije će se takođe priključiti inicijativi *Amerika 250* publikacijom o američkim simbolima koja će biti promovisana na proleće 2026. godine. Do tada će saradnici Centra intenzivno raditi na istraživanju pojmova koji su kroz istoriju oblikovali američko društvo i kulturu.

